

فرهنگی تاریخی

رضا شکری (کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی)

قسمت آخر

۶. سرقت آثار تاریخی فرهنگی از اماکن تحت حفاظت یا نظارت دولت

ماده (۵۵۹) ق.م.ا. مقرر می‌دارد: «هر کس اشیا و لوازم و همچنین مصالح و قطعات آثار فرهنگی، تاریخی را از موزه‌ها و نمایشگاه‌ها، اماکن تاریخی و مذهبی و سایر اماکن که تحت حفاظت یا نظارت دولت است سرقت کند... در صورتی که مشمول مجازات حد سرقت نگردد، علاوه بر استرداد آن به حبس از یک تا پنج سال محکوم می‌شود.»

جرم موضوع قسمت اول ماده (۵۵۹) عبارت است از: ربودن اشیا تاریخی، فرهنگی از اماکن تحت نظارت یا حفاظت دولت بدون رضایت و آگاهی متصرف قانونی توأم با غافلگیری. قانونگذار در این ماده، سرقت ساده تعزیری را هرگاه واجد دو خصوصیت تاریخی بودن و در اماکن تحت حفاظت یا نظارت بودن باشد، در ردیف سرقت‌های مشدده قرار داده است. بنابه مراتب فوق،

لازم است که سارق خود مبادرت به وضع ید و خارج نمودن و ربودن اشیا تاریخی از اماکن تحت حفاظت یا نظارت دولت نموده باشد و لذا اگر کسی یک شیء تاریخی را به هر دلیلی از یک مکان تحت حفاظت یا نظارت دولت خارج کند، سپس دیگری آن را بر باید، عمل رباینده مشمول این ماده نخواهد بود و همچنین سرقت این اشیا در حال حمل و نقل حتی از دست مأمورین دولتی نیز مشمول این ماده نخواهد بود.

نکته لازم به ذکر در این ماده آن است که قانونگذار تفاوتی بین مرتکب عادی و کارمند محل ارتکاب جرم قائل نشده است و از این جهت، به قانون اشکال وارد است. از طرف دیگر، هرچند در این ماده شیء مسروق متصف به قید مذهبی نشده است، لیکن چون بین فرهنگ و مذهب رابطه عموم و خصوص من وجه وجود دارد و یک اثر مذهبی، تاریخی، یک اثر تاریخی، فرهنگی نیز می‌باشد؛ از این جهت مشکلی پیش نمی‌آید.

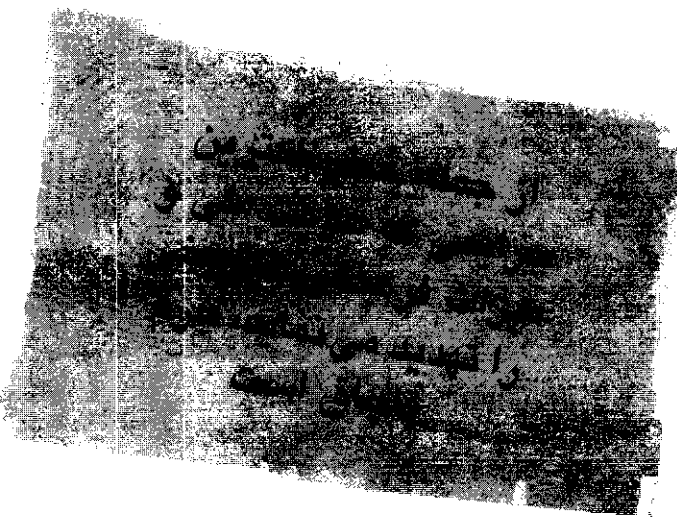
ژوئیه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تالار جامع

مطلب دیگر آنکه، در اینجا لازم نیست که مکان موردنظر، هم تحت حفاظت هم تحت نظارت دولت باشد، بلکه صرف تحت حفاظت یا نظارت بودن کفایت می‌نماید. مضافاً، تحت حفاظت یا نظارت بودن محل سرقت به معنای مالکیت دولت بر آن محل و یا اشیای موجود در آن نمی‌باشد. از طرف دیگر، مقصود از دولت در اینجا برخلاف تصور برخی حقوقدانان،^(۱) سازمان و ارگان خاصی نمی‌باشد، بلکه دولت در مفهوم عام آن مدنظر است. اطلاق کلمه دولت مؤید این امر است.

برای تحقق این جرم، شرط است که سرقت مشمول حد قطع ید نگردد. البته ذکر قید فوق موجب شده که عده‌ای از حقوقدانان^(۲) تصور کنند که قید مذکور زاید است. لیکن به نظر ما قید مذکور زاید نمی‌باشد؛ زیرا لزوماً محل سرقت در مالکیت دولت نیست و همچنین شیء مسروق از اموال عمومی نمی‌باشد، بلکه ممکن است از اموال خصوصی نیز باشد. بنابراین در این ماده، قانونگذار به مالکیت شیء توجه نداشته و هدفش حمایت از اشیای تاریخی و جلوگیری از به غارت رفتن آنها بوده است و ذکر عبارت «... سایر اماکن تحت حفاظت و نظارت دولت...» موجب بالا رفتن احتمال حد قطع ید می‌شود؛ زیرا تحت حفاظت بودن معنای در مالکیت بودن نمی‌دهد. بنابراین، هرگاه سرقتی واقع شود، احتمال وجود شرایط ماده (۱۹۸) متصور است. در چنین صورتی، هرگاه سرقت جامع شرایط اجرا نیز باشد (ماده ۲۰۰)، حد قطع ید اجرا می‌شود و الا عمل ارتكابی در ردیف سرقت‌های تعزیری قرار گرفته و با وجود دو خصوصیت اخیرالذکر مشمول ماده (۵۵۹) خواهد شد.

در نهایت این که، ذکر عبارت «... استرداد اموال...» باعنایت به مواد (۹ و ۱۰) ق. م. ا، بلاجهت و غیرضرور می‌باشد و همچنین شروع به جرم این عمل، جرم نمی‌باشد ولیکن اهتمام قانونگذار در جهت حمایت از آثار تاریخی و پیشگیری از وقوع جرم و جلوگیری

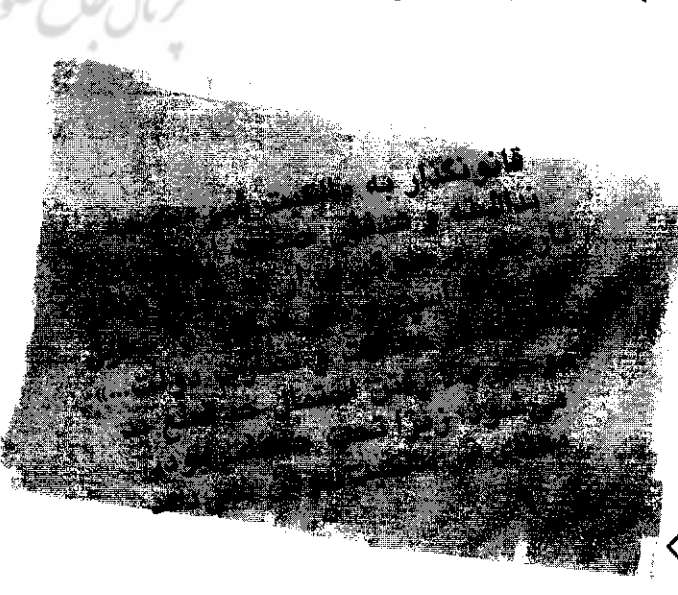

از فرار مرتکبان از مجازات، ایجاب می‌نماید شروع به چنین سرقتی جرم باشد.

۷. مداخله در اموال مسروق تاریخی - فرهنگی

قسمت دوم ماده (۵۵۹) ق. م. ا، مقرر می‌دارد:

«هرکس اشیا و لوازم و همچنین مصالح و قطعات آثار فرهنگی تاریخی را... یا علم به مسروقه بودن... بخرد یا پنهان دارد... علاوه بر استرداد اموال، به حبس از یک تا پنج سال محکوم می‌شود.» در این ماده، قانونگذار مداخله در اموال مسروق تاریخی - فرهنگی را به صورت خریدن و یا پنهان کردن پیش‌بینی نموده و مستلزم مجازات یک تا پنج سال حبس دانسته است، و سایر مصادیق جرم مداخله در اموال مسروق را در این ماده پیش‌بینی ننموده است؛ یعنی معامله کردن، قبول کردن و تحصیل نمودن. بدیهی است که این امر موجب شده که مصادیق اخیر، مشمول حکم عام ماده (۶۶۲) ق. م. ا، گردد و مستوجب شش ماه تا سه سال حبس و تا هفتاد و چهار ضربه شلاق باشد. این در حالی است که نمی‌توان تفاوت منطقی و قابل قبولی را بین خریدن و پنهان کردن با معامله، قبول و تحصیل نمودن قابل شد. از طرف دیگر، در اموال مسروق عادی، حرفه قرار دادن معامله اموال مسروق موجب تشدید مجازات (به حد اکثر) می‌شود. ولی در اینجا چنین عامل مشدده‌ای پیش‌بینی نشده است. دیگر آنکه، قسمت اول و دوم ماده (۵۵۹)، دو جرم مستقل است و بهتر بود که به طور مستقل از هم ذکر می‌شدند. از طرف دیگر، قیود «... در صورتی که مشمول حد سرقت نگردد...» و «... استرداد اموال...» به قسمت اول ماده انصراف دارد. در هر صورت، در این جرم مرتکب کسی غیر از سارق است و علم و عمد مرتکب و آگاهی وی به مسروق بودن و تاریخی بودن ضرورت دارد.

۸. قاچاق اموال تاریخی - فرهنگی

از جمله خطرناکترین جرایمی که هویت ملی و میراث فرهنگی تاریخی را تهدید می نماید، جرم قاچاق است. در تعریف جرم قاچاق می توان گفت که عبارت است از: پنهانی عبور دادن شیء ممنوع الورد و ممنوع الصدور از مرز. در زمینه اموال تاریخی، ماده (۵۶۱) ق. م. ا. مقرر می دارد: «هرگونه اقدام به خارج کردن اموال تاریخی - فرهنگی از کشور، هر چند به خارج کردن آن نیانجامد، قاچاق محسوب و مرتکب علاوه بر استرداد اموال به حبس از یک تا سه سال و پرداخت جریمه معادل دو برابر قیمت اموال موضوع قاچاق محکوم می گردد. تبصره: تشخیص ماهیت تاریخی - فرهنگی به عهده سازمان میراث فرهنگی کشور می باشد.»

باعنایت به ماده فوق، می توان تعریف جرم قاچاق اموال تاریخی - فرهنگی چنین بیان کرد: خارج کردن پنهانی و مخفیانه اموال تاریخی از مرز. در این مورد (در قاچاق ساده)، هرگونه اقدام برای خارج کردن در حکم جرم تام می باشد.

فعل مجرمانه مرتکب در این ماده عبارت است از: خارج کردن از مرز و یا اقدام برای خارج کردن. ظاهر ماده، شروع به جرم است، لیکن با توجه به قید «... گرچه به خارج کردن آن نیانجامد...» به قیاس اولویت، خارج کردن مشمول این ماده می باشد. با توجه به عبارات به کار رفته در این ماده و پیشینه قانونی آن (این ماده تقریباً رونویسی بند «د» ماده (۱) ق. م. ا. ن. ا. ک، سال ۱۳۶۷ می باشد)، به دست می آید که قانونگذار در صدد جرم انگاری جرم تام قاچاق بوده و در این رهگذر ناموفق عمل کرده است؛ زیرا این ماده رونوشت بند «د» ماده (۱) ق. م. ا. ن. ا. ک، است که در آن قانون نیز قانونگذار چنین قصدی نداشت، زیرا برای شروع به جرم، مجازات مستقلی تعیین نموده بود. مع ذلک در وضعیت موجود باید قایل شد که این ماده هرگونه اقدام برای خارج کردن را جرم می داند، اعم از این که به نتیجه (خارج کردن) برسد یا نه.

موضوع جرم در این ماده، شیء تاریخی - فرهنگی است که بنا به حکم تبصره، تشخیص این امر با سازمان میراث فرهنگی است؛ لیکن چون ماده (۵۶۷)، سازمان مذکور را شاکی در این جرایم قرار داده و ماده (۷۲۷)، تعقیب جرم را منوط به اراده وی دانسته است، این اشکال به قانونگذار وارد است که عنوان شاکی و کارشناس را در هم جمع کرده است؛ حال آنکه محول نمودن ارائه یک نظریه کارشناسی در امر کیفری که در جرم بودن یا نبودن عمل مؤثر است، به سازمان مذکور خلاف انصاف و عدالت است. همچنین لزومی به تعلق مال به غیر وجود ندارد.

باعنایت به ماده فوق، حمل و نگهداری جرم نمی باشد مگر آنکه آن را بتوان جزء اقدامات مؤثر برای خارج کردن قلمداد نمود.

مقصود از عبارت «هرگونه اقدام»، اقدامات مفید و مؤثر و مستقیم و نزدیک به ارتکاب جرم است. با عنایت به رأی وحدت رویه شماره ۳۰۶۷ - ۳۹/۷/۱۳ (۳) در زمینه ماده (۴۵) ق. م. م. ق، در تفسیر عبارت «هرگونه اقدام»، به نظر می رسد که در قاچاق اموال تاریخی اعمال مقدماتی به مثابه اعمال نهایی تلقی می شود و با احراز قصد مرتکب مبنی بر خارج کردن اموال مورد نظر از کشور و احراز عملیاتی نظیر جاسازی در چمدان، جرم تحقق می یابد. بنابراین ضرورت دارد که:

۱. ابتدا به ساکن اموالی را فرد در اختیار داشته باشد. بنابراین، اقدام برای به دست آوردن اشیای تاریخی برای خارج کردن، قاچاق نمی باشد، مثل خریدن.

۲. مرتکب باید به قصد خارج کردن اشیای تاریخی اقداماتی انجام دهد.

۳. با احراز موارد فوق، لازم نیست که به قصد خود هم برسد. بنابراین، مرحله تهیه مقدمات برای خارج کردن اشیای تاریخی، مشمول ماده (۵۶۱) نمی باشد؛ زیرا این مرحله علی الاصول باید بدون مجازات باشد تا مرتکب به انصراف از ارتکاب جرم تشویق گردد و در غیراین صورت، فرد به ارتکاب جرم جری شده و اصرار می ورزد. بدیهی است که این امر مقتضی یک سیاست کیفری سنجیده است. بنابه مراتب فوق، بهتر بود که قانونگذار، همچون سال ۶۲ و ۴۷، شروع به جرم را در حکم جرم تام قرار می داد.

نکته حائز اهمیت دیگر آن است که با عنایت به قانون مجازات اسلامی و سایر قوانین جزایی، وارد کردن اشیای مذکور به کشور جرم نمی باشد، لیکن تعهدات بین المللی دولت ایران حکایت از جرم انگاری آن دارد.^(۴)

از طرف دیگر، عمد مرتکب در فعل خارج کردن، عمد عام محسوب می شود و قصد خارج کردن نیز جزئی از سوءنیت عام تلقی می گردد. البته شاید بتوان گفت که سوءنیت مرتکب مفروض

بوده و کشف عملیات اجرایی محسوس و ملموس خارجی برای خارج کردن اشیای مذکور حکایت از قصد مجرمانه مرتکب دارد. لازم به ذکر است که هرگاه قصد مرتکب مقابله با ضربه زدن به نظام یا با علم به مؤثر بودن اقدام در مقابله با نظام باشد، به موجب قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور، ممکن است عمل ارتكابی در حد محاربه باشد و در مواردی که چنین نیست، مجازات سنگین تری دارد. از طرفی، مقاصد مذکور موجب شده که قاچاق را که جرمی عمومی است در مفهوم فردی، جرمی سیاسی بدانند؛ زیرا به موجب معیار ذهنی، جرمی که با انگیزه ضدیت با نظام صورت گیرد جرمی سیاسی است.^(۵)

و نهایت این که، عبارت «... استرداد اموال...» در ماده (۵۶۱)، زاید و ناشی از سهو قلم قانونگذار می باشد؛ زیرا معنی استرداد مال، بفرگرداندن مال به صاحب آن می باشد، حال آنکه فاعل فعل قاچاق عمدتاً مالک مال است و در مواردی هم که مالک نمی باشد، قاعدتاً ناشی از جرم است که در این صورت نیز به تصریح مواد (۹ و ۱۰) ق. م. ا، حکم به استرداد اموال می شود. بنابراین، باید عبارت مذکور حذف شود و به جای آن، «ضبط اموال» در نظر گرفته شود، همان گونه که قوانین سابق این چنین بوده است. بنابراین، در حال حاضر، به ضبط اموال از طریق بند «د» ماده (۱) ق. م. ا. ن. ا. ک، حکم داده می شود؛ زیرا، عام مؤخر ناسخ خاص مقدم نمی شود. از طرف دیگر، سکوت در قاچاق مشدده استثنائاً معاونت محسوب شده است. (ر. ک به: تبصره ۲ ماده ۲).

۹. حفاری و یا کاوش به قصد دستیابی به اشیای خارجی
 ماده (۵۶۲) ق. م. ا، مقرر می دارد:

«هرگونه حفاری و کاوش به قصد به دست آوردن اموال تاریخی، فرهنگی ممنوع بوده و مرتکب به حبس از شش ماه تا سه سال و ضبط اشیای مکشوفه به نفع سازمان میراث فرهنگی کشور و آلات

و ادوات حفاری به نفع دولت محکوم می شود. چنانچه حفاری در اماکن و محوطه های تاریخی که در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است، یا در بقاع متبرکه و اماکن مذهبی صورت گیرد، علاوه بر ضبط اشیای مکشوفه و آلات و ادوات حفاری، مرتکب به حداکثر مجازات مقرر محکوم می شود.»

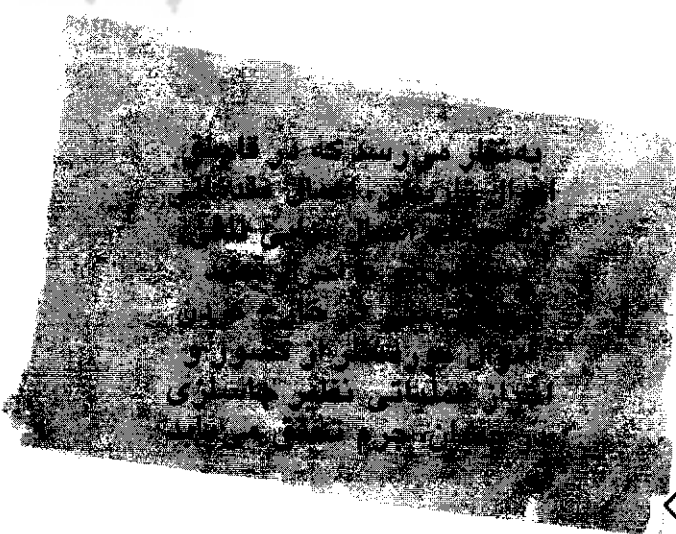
قانونگذار در این ماده هرگونه حفاری و کاوش را به قصد دستیابی به اموال تاریخی ممنوع نموده است و مرتکب را مستوجب مجازات دانسته است. جرم حفاری عبارت است از: کندن زمین برای کشف اشیای تاریخی. و جرم کاوش نیز عبارت است از: تفتیش و جستجوی اماکن معد دستیابی به اشیای تاریخی بدون آنکه بر عمل فرد عنوان حفاری صدق نماید. حفاری اصولاً توأم با کاوش است، لیکن لزوماً کاوش همراه با حفاری نمی باشد. بنابراین به نظر می رسد، «او» مذکور در قانون، «او» عطف نباشد و معنای «یا» می دهد؛^(۶) زیرا اصل، تغایر متعاطفین است. بنابراین، به نظر نمی رسد که عدم ذکر کلمه کاوش پس از حفاری در قسمت دوم ماده، عمدی بوده است.^(۷) چه آنکه حفاری لامحاله همراه با کاوش خواهد بود. البته نباید تصور کرد که چون کاوش به تنهایی جرم می باشد، هرگاه حفاری هم صورت گیرد از موارد تعدد جرم است؛ زیرا در این صورت، حفاری و کاوش مجموعاً جرم بوده و یک مجازات مستقل دارد. به هر صورت، برای تحقق این جرم لازم است که:

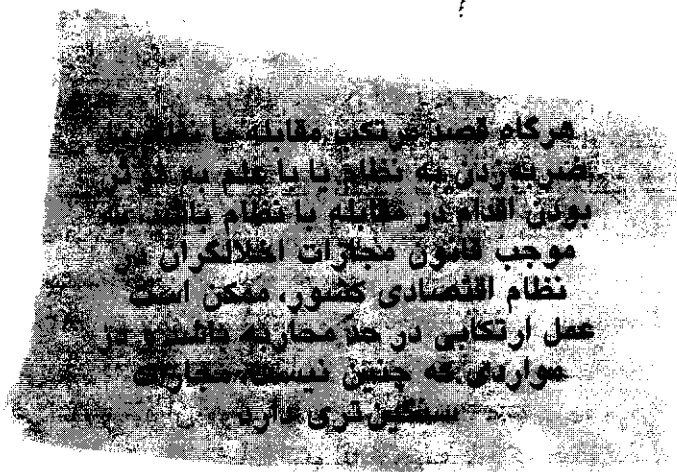
۱. حفاری به قصد دستیابی به اشیای تاریخی باشد؛ یعنی قصد مرتکب جزیی از عمد عام مرتکب محسوب می شود. لذا هرگاه حفاری برای مقاصد دیگری از جمله دستیابی به آب باشد، عمل مرتکب جرم نیست.

۲. هرگونه حفاری و کاوش به قصد دستیابی به اشیای تاریخی مطلقاً ممنوع است؛ زیرا حق انحصاری حفاری به عموم و به نمایندگی از عموم به دولت تعلق دارد. (مستفاد از ماده ۱۱ قانون حفظ آثار ملی مصوب ۱۳۰۹)

۳. حفاری و کاوش در هر محلی جرم است. برخلاف تصور برخی حقوقدانان^(۸) که حفاری در اماکن ثبت شده در فهرست آثار ملی و اماکن تحت نظارت سازمان میراث فرهنگی را جرم و مشمول این ماده می دانند، اطلاق قانون، حفاری در هر محلی را جرم می داند. از طرف دیگر، به جهت اطلاق کلمه مذهبی، حفاری در هر مکان مذهبی (چه اسلامی و چه غیراسلامی) از موجبات تشدید مجازات و محکومیت مرتکب به حداکثر مجازات است.

۴. حفاری باید به طور غیرقانونی و غیرمجاز باشد؛ زیرا حفاری با اخذ مجوز و به طور قانونی جرم نمی باشد، چه آنکه دولت می تواند حق حفاری را به اشخاص تفویض نماید. (ر. ک. مواد ۱۲ و ۱۳ قانون حفظ آثار ملی مصوب ۱۳۰۹).

عمل و میزان خطرناکی اعمال مذکور وجود داشته باشد؛ چون کشف شیء تاریخی هرگاه برحسب تصادف و ناشی از حفاری غیرمجاز باشد، مجازات ضبط اموال را در پی خواهد داشت و هرگاه کشف شیء مذکور اتفاقی باشد. مثل کشف در طرق یا به واسطه حفر چاه. مشمول بند «۱۱» ماده (۱۲۷) مکرر و مستوجب حبس سه ماه تا یک سال می‌شود. بنابراین ضرورت دارد که عبارت «... موضوع این ماده...» از تبصره مذکور حذف شود.

از طرف دیگر، قانونگذار شرط لازم برای تحقق جرم را عدم تحویل شیء مطابق مقررات دانسته است حال آنکه در این زمینه، مقررات به جز این که در اولین فرصت تحویل دهد، وجود ندارد؛ لذا بهتر بود به جای این عبارت، همچون قانون سال ۱۳۴۷، مهلتی را مقرر می‌نمود یا شرط تحویل در اسرع وقت را ذکر می‌کرد.

۱۱. خرید و فروش اموال تاریخی - فرهنگی حاصله از حفاری.
تبصره ۳ ماده (۵۶۲) ق. م. ا، مقرر می‌دارد: «خرید و فروش اموال تاریخی - فرهنگی حاصله از حفاری غیرمجاز ممنوع است و خریدار و فروشنده علاوه بر ضبط اموال فرهنگی مذکور، به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می‌شوند. هرگاه فروش اموال مذکور تحت هر عنوان از عناوین به طور مستقیم یا غیرمستقیم به اتباع خارجی صورت گیرد، مرتکب به حداکثر مجازات مقرر محکوم می‌شود.»

به موجب تبصره مذکور، تنها خرید و فروش اشیای تاریخی حاصله از حفاری غیرمجاز جرم است و نه سایر اعمال حقوقی نظیر صلح و هبه. البته اهتمام قانونگذار در جهت حفاظت آثار تاریخی ایجاب می‌نماید که عمل «نقل و انتقال اشیای مذکور به نحوی از انحاء» جرم دانسته شود تا دربرگیرنده سایر اعمال حقوقی نظیر صلح و هبه نیز بشود. در شرایط موجود شاید بتوان گفت که هرگاه مرتکب به منظور فرار از مجازات و عدم شمول این ماده نسبت به عمل خود، میادرت به تملیک یا تملک شیء به صورت هبه معوض یا صلح یا نظایر آن کند، مسامحتاً مشمول این ماده شود، هرچند چنین تفسیری مواجه با اصل منع تفسیر موسع قوانین جزایی می‌شود.

از طرف دیگر، برای تحقق خرید و فروش نیازی به قبض و اقباض نمی‌باشد؛ زیرا مطابق ماده (۳۶۲) قانون مدنی، خرید عبارت است از: تملک شیء بدون تصرفات مادی. همچنین یکی از اعمال خرید و یا فروش کافی است و لازم نیست که هم بخرد و هم بفروشد. موضوع جرم نیز شیء تاریخی ناشی از حفاری غیرمجاز است. لذا سؤالی که مطرح می‌گردد آن است که آیا خرید و فروش اشیای مکشوفه برحسب تصادف نیز جرم است یا خیر؟ به عنوان مثال: آیا خرید و فروش شیء مکشوفه‌ای که برحسب تصادف و

۵. قصد دستیابی به اشیای تاریخی جزئی از عمد عام فرد است. بنابراین، باید گفت که این قصد به عنوان سوءنیت خاص می‌باشد.

۶. حفاری در بقاع متبرکه و اماکن مذهبی و اماکن ثبت شده در فهرست آثار ملی، از علل تشدید مجازات و محکومیت مرتکب به حداکثر مجازات می‌باشد.

۱۰. امتناع از تحویل اموال تاریخی - فرهنگی که حسب تصادف به دست آمده است.

تبصره ۱ ماده (۵۶۲) ق. م. ا، مقرر می‌دارد: «هرکس اموال تاریخی - فرهنگی موضوع این ماده را حسب تصادف به دست آورد و طبق مقررات سازمان میراث فرهنگی کشور نسبت به تحویل آن اقدام ننماید، به ضبط اموال مکشوفه محکوم می‌گردد.»

رفتار مجرمانه در اینجا به صورت ترک فعل و خودداری از تحویل می‌باشد. باتوجه به تبصره فوق و قید عبارت «... اموال تاریخی - فرهنگی موضوع این ماده...» و با توجه به این که مقصود از این ماده، (۵۶۲) می‌باشد، به نظر می‌رسد موضوع جرم در این ماده، اموال تاریخی - فرهنگی ناشی از حفاری غیرمجاز است؛ زیرا موضوع ماده (۵۶۲) حفاری غیرمجاز می‌باشد. چنین تفسیری مطابق با اصول حقوقی است. زیرا در تفسیر قانون باید کوشید که از استناد کار لغو به قانون خودداری کرد، چون قانونگذار نیز مانند هر عاملی از لغو اجتناب می‌کند و هر لفظی را که به کار می‌برد قصد و غرضی از آن دارد و از ذکر کلمات زاید خودداری می‌نماید. با عنایت به این مطالب، تبصره مذکور با بند «۱۱» ماده (۱۲۷) مکرر ق. م. ع، قابل جمع خواهد بود.^(۱۰) چنین تفسیری مطابق با قواعد علم حقوق است ولی با عدالت سازگاری ندارد؛ زیرا موجب می‌شود که اولاً: فرض این ماده، فرضی استثنایی باشد. ثانیاً: در مورد اعمالی مشابه مجازات‌هایی متفاوت اعمال گردد بدون آنکه تفاوتی بین خبط دو

ضمن حفاری چاه به دست آمده، جرم است؟ پاسخ باعنایت به بند «۴» ماده واحد قانون جلوگیری از حفاریهای غیرمجاز مصوب ۱۳۵۸، تا حدودی مثبت است. بند مذکور مقرر می‌دارد: «اشخاصی که اشیای مکشوفه را برخلاف ترتیب مقرر در این قانون به معرض خرید و فروش بگذارند، به مجازات مقرر بند یک محکوم خواهند شد.» زیرا عبارت «... اشیای مکشوفه...» اطلاق دارد و شامل هر دو حالت یعنی کشف برحسب تصادف و ناشی از حفاری غیرمجاز می‌گردد. از طرفی چون با توجه به عبارت «... معرض خرید و فروش بگذارند...»، این بند تنها در مورد فروش مجری است، می‌توان گفت:

۱. برحسب حفاری غیرمجاز -- مشمول تبصره «۲» ماده (۵۶۲)

ق. م. ا.

فروش اشیای مکشوفه

الف. برحسب تصادف و کشف اتفاقی -- مشمول بند «۴»

ماده واحد اخیرالذکر.

۲. حفاری غیر مجاز -- مشمول تبصره «۲» ماده (۵۶۲) ق.

م. ا.

خرید اشیای مکشوفه

الف. برحسب تصادف -- به جهت اصله البرائه و فقد عنصر

قانونی جرم نیست

مؤید مطالب مذکور، رأی مشورتی ۷/۵۴۳۷ مورخه ۶۸/۸/۲۳

است که مقرر می‌دارد: «لایحه قانونی جلوگیری از حفاریهای

غیرمجاز مصوب ۱۳۵۸ تا جایی که معارض ماده (۴۷ و ۴۶) [۵۶۶

۵۸۸ ق. م. ا.] نباشد قدرت اجرایی دارد.»

۱۲. انتقال اموال تاریخی. فرهنگی غیرمنقول بدون ترتیب

مقرره قانون.

«هرکس برخلاف ترتیب مقرر در قانون حفظ آثار ملی، اموال

فرهنگی. تاریخی غیرمنقول ثبت شده در فهرست آثار ملی را با

علم و اطلاع از ثبت آن به نحوی به دیگران انتقال دهد، به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم می‌شود.»

با توجه به این که تحقق جرم در این ماده منوط به عدم رعایت ترتیبات قانون حفظ آثار ملی شده است و در این قانون هیچ ترتیب و یا ترتیباتی در این زمینه مقرر نشده و ماده (۹) قانون مذکور نیز فقط در مورد اموال منقول ترتیباتی را مقرر نموده است، و باعنایت به پیشینه قانونی این ماده که ملهم از بند «۷» ماده (۴۷) ق. ت، ۱۳۶۲ از بند «۸» ماده (۱۲۷) مکرر الحاقی ۱۳۴۷ می‌باشد، به نظر می‌رسد که حرف «غیر» قبل از کلمه «منقول» در این ماده نباید می‌آمد؛ و قید آن موجب شده است که این ماده از جمله مواد متروک و غیرقابل عمل باشد، لذا ضرورت دارد که حرف «غیر» حذف شود.^(۱۱)

باعنایت به مطالب مذکور و باعنایت به بند «۸» ماده (۱۲۷) مکرر ق. م. ع.^(۱۲)، فروش شیء منقول ثبت شده در فهرست آثار ملی بدون رعایت ترتیبات قانونی جرم بوده و مستوجب سه ماه تا یک سال حبس می‌باشد و خریدن آن نیز به حکم ماده (۹) قانون حفظ آثار ملی، مستلزم جزای نقدی است. بنابراین، لازم به ذکر است که تنها خرید و فروش اشیای مذکور جرم می‌باشد و سایر اعمال جرم نمی‌باشد. از طرف دیگر، اشتغال به خرید و فروش اشیای عتیقه بدون اخذ مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز به موجب بند «۷» ماده (۱۲۷) مکرر جرم بوده که انسجام قوانین کیفری اقتضا دارد موارد مذکور به مواد (۵۵۸ تا ۵۶۶) اضافه شود.

۱۳. تجاوز به آثار غیرمنقول ملی ثبت شده.

ماده (۵۶۳) ق. م. ا. مقرر می‌دارد:

«هرکس به اراضی و تپه‌ها و اماکن تاریخی و مذهبی که به ثبت آثار ملی رسیده و مالک خصوصی نداشته باشد تجاوز کند، به شش ماه تا سه سال حبس محکوم می‌شود مشروط بر آنکه سازمان میراث فرهنگی کشور قبلاً حدود و مشخصات این قبیل اماکن و مناطق را در محل تعیین و علامتگذاری کرده باشد.»

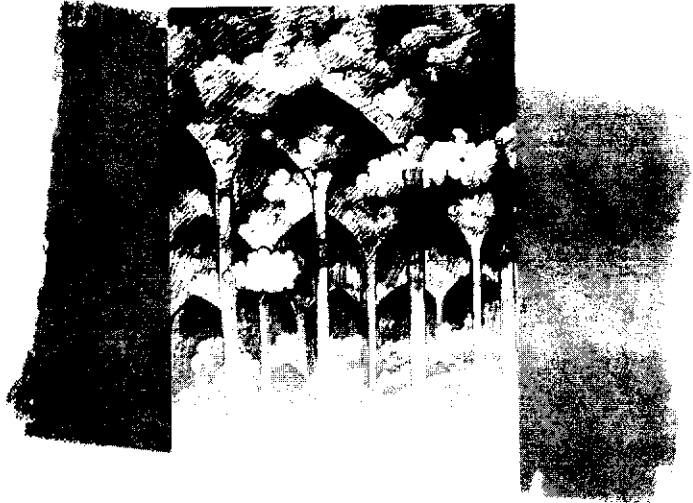
به نظر می‌رسد که قید «فرهنگی» به طور مسامحه فراموش شده است؛ زیرا باعنایت به پیشینه قانونگذاری، خصوصاً بند «۶» ماده (۱۲۷) مکرر الحاقی به قانون مجازات عمومی و فلسفه قانون مبنی بر حمایت از آثار ملی اقتضا دارد که تجاوز به اماکن تاریخی. فرهنگی یا مذهبی جرم باشد.

بنابه مراتب فوق، به منظور یکپارچگی قوانین و حمایت از آثار تاریخی، متن زیر به عنوان جرایم مذکور در فصل نهم پیشنهاد می‌گردد.

فصل ۹. جرایم علیه میراث فرهنگی. تاریخی:

۱. هر کس تمام یا قسمتی از اموال تاریخی. فرهنگی را که در

۶. هرکس نسبت به تغییر نحوه استفاده از ابنیه، اماکن و محوطه‌های مذهبی، فرهنگی و تاریخی که در فهرست آثار ملی ثبت شده‌اند، برخلاف شئون اثر و بدون مجوز از سوی سازمان میراث فرهنگی کشور، اقدام نماید، علاوه بر رفع آثار تخلف و جبران خسارت، به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم می‌شود. (ماده ۵۶۶ ق. م. ا.)

۷. در کلیه مواد فوق در صورتی که ملک مورد نظر ملک شخصی بوده و مالک از ثبت آن به عنوان آثار ملی بی اطلاع باشد و این امر را اثبات نماید، از مجازاتهای مقرر در مواد فوق معاف خواهد بود. (جایگزین ماده ۵۶۹ ق. م. ا.)

۸. هرکس اشیا و لوازم و همچنین مصالح و قطعات آثار فرهنگی، تاریخی را از موزه‌ها، نمایشگاه‌ها، اماکن تاریخی، مذهبی و سایر اماکن تحت نظارت یا حفاظت دولت سرقت کند هرگاه مشمول حد سرقت نگردد، به حبس از یک تا پنج سال محکوم می‌گردد. تبصره ۱: شروع به جرم در این مورد مستوجب... حبس می‌باشد.

تبصره ۲: هرگاه مرتکب یا یکی از مرتکبان، از کارمندان محل سرقت باشند به حداکثر مجازات محکوم می‌شوند.

۹. هرکس شیء مسروق تاریخی، فرهنگی را با علم و اطلاع یا با وجود قراین اطمینان آور به این که در نتیجه سرقت به دست آمده بخرد یا مخفی کند یا به نحوی از انحا تحصیل کند یا قبول کند یا مورد معامله قرار دهد، به حبس یک تا پنج سال محکوم می‌گردد و هرگاه متهم معامله اموال مسروق تاریخی را حرفه خود قرار داده باشد، به حداکثر مجازات مقرر محکوم می‌گردد. (جایگزین قسمت دوم ماده ۵۵۹ ق. م. ا.)

۱۰. هرکس اموال تاریخی، فرهنگی را از کشور خارج نماید قاچاقچی محسوب شده و به... حبس و ضبط اموال و پرداخت جریمه معادل دو برابر قیمت اموال موضوع قاچاق محکوم می‌گردد. همچنین در این مورد شروع به جرم در حکم جرم تام محسوب می‌گردد.

تبصره ۱: هرگاه اعمال فوق به قصد مقابله با نظام یا ضربه زدن به نظام و یا با علم به مؤثر بودن آن صورت گرفته باشد، هرگاه مرتکب محارب شناخته نشود به حبس از پنج تا بیست سال محکوم می‌گردد. در این مورد شروع به جرم مستوجب دو تا پنج سال حبس خواهد بود.

تبصره ۲: تشخیص ماهیت تاریخی، فرهنگی در این مورد به عهده کارشناسان رسمی بی طرف خواهد بود. (جایگزین ماده ۵۶۱ ق. م. ا. و بند «دال» ماده ۱ و ماده ۲ قانون مجازات اخلاکگران در نظام اقتصادی کشور)

فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است و یا تزیینات، ملحقات، تأسیسات و لوازم، خطوط و نقوش و به طور کلی هر چیزی را که در این اماکن موجود است و عرفاً جزء آن محسوب می‌گردد و مستقلاً هم واجد حیثیت فرهنگی، تاریخی یا مذهبی است را خراب کند، به حبس یک تا ده سال محکوم می‌شود. (جایگزین ماده ۵۵۸ ق. م. ا.)

تبصره: شروع به عمل فوق مستوجب... حبس می‌باشد
۲. هر کسی تمام یا قسمتی از یک اثر منقول تاریخی، فرهنگی را که در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است خراب کند به حبس محکوم می‌شود.

۳. هرکس در مجاورت آثار تاریخی، فرهنگی مذکور در فهرست آثار ملی که قبلاً حدود آن مشخص و علامتگذاری شده است بدون اجازه از سوی سازمان میراث فرهنگی و یا با تخلف از ضوابط مصوب اعلام شده از سوی سازمان مبادرت به عملیاتی نماید که منجر به تزلزل بنیان یا خرابی و یا لطمه به آثار و بناهای مذکور بشود، به شش ماه تا سه سال حبس محکوم می‌شود. (جایگزین ماده ۵۶۰ ق. م. ا.)

۴. هر کس بدون اجازه از سازمان میراث فرهنگی و برخلاف ضوابط مصوب اعلام شده از سوی سازمان مذکور، به مرمت یا تعمیر یا تغییر یا تجدید یا توسعه ابنیه یا تزیینات اماکن فرهنگی، تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی مبادرت نماید، به حبس از شش ماه تا دو سال و پرداخت خسارت وارده محکوم می‌گردد. (ماده ۵۶۴ ق. م. ا.)

۵. هرکس به نحوی از انحا آثار ثبت شده در فهرست آثار ملی را مستور کند یا موجب تغییر صورت و شکل یا تزلزل بنیان یا وارد آمدن لطمه به تمام یا قسمتی از آثار مذکور گردد، به حبس... محکوم می‌گردد. (جایگزین بند ۹ ماده ۱۲۷ مکرر ق. م. ع.)

تبصره ۳: وارد کردن اموال تاریخی - فرهنگی سایر کشورها به طور پنهانی به شرط معامله متقابل جرم محسوب شده و مستوجب ... می باشد.

۱۱ - هرگونه حفاری و کاوش به قصد به دست آوردن اموال تاریخی - فرهنگی ممنوع بوده و مرتکب ... (ماده ۵۶۲. م. ا.)

۱۲ - نقل و انتقال اموال تاریخی - فرهنگی حاصله از حفاری غیرمجاز ممنوع است و انتقال دهنده و انتقال گیرنده علاوه بر ضبط اموال مذکور، به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می شوند. هرگاه اعمال مذکور تحت هر عنوان از عناوین به طور مستقیم یا غیرمستقیم به اتباع خارجی صورت گیرد، مرتکب به حداکثر مجازات مقرر محکوم می شود. (جایگزین تبصره ۲ ماده ۵۶۲ ق. م. ا.)

۱۳ - هرکس اموال تاریخی - فرهنگی را که می تواند جزء آثار ملی قرار گیرد، برحسب تصادف به دست آورد و ظرف ... روز مبادرت [یا در اسرع وقت] به تحویل آن به مقامات صالح سازمان میراث فرهنگی و یا به مأموران انتظامی نکند، به ضبط اموال مکشوفه و جزای نقدی معادل قیمت اموال مذکور محکوم می گردد. (جایگزین تبصره ۱ ماده ۵۶۲ ق. م. ا.)

تبصره: نقل و انتقال اموال مذکور مستوجب ... خواهد بود.
۱۴ - هرکس برخلاف ترتیب مقرر در قانون حفظ آثار ملی، اموال تاریخی - فرهنگی منقول ثبت شده در فهرست آثار ملی را با علم و اطلاع از ثبت آن به نحوی به دیگران انتقال دهد، به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم می شود. همچنین است عمل منتقل الیه. (جایگزین ماده ۵۶۵ ق. م. ا.)

۱۵ - به منظور حفظ و حراست از آثار تاریخی و جلوگیری از به غارت رفتن اشیای تاریخی، کسانی که بخواهند خرید و فروش اشیای تاریخی را شغل و حرفه خود قرار دهند باید از سازمان میراث فرهنگی مجوز اخذ نمایند و الاً به حبس از دو ماه تا شش ماه یا جزای نقدی ... محکوم می شوند. (مستفاد از بند ۷ ماده ۱۲۷ مکرر ق. م. ا. ع.)

۱۶ - ماده (۵۶۳) ق. م. ا.، به علاوه اضافه نمودن قید فرهنگی.
۱۷ - ماده (۵۶۷) ق. م. ا.
۱۸ - ماده (۵۶۸) ق. م. ا.

پی نوشت ها:

۱. کامیار، ۱۳۷۴، ۴۹.
۲. کامیار، ۱۳۷۴، ۴۳ و زراعت ۱۳۷۷، ۲۶۰.
۳. مجموعه کیهان، ۲۲۵.
۴. به موجب کنوانسیون ممنوع الورد کردن و ممنوع الصدور کردن و ممانعت از انتقال مالکیت غیرقانونی اموال فرهنگی تاریخی که دولت ایران در تاریخ ۵۲/۸/۶۱ به آن ملحق شده است.
۵. ر. ک. علی آبادی، ۱۳۷۳، ۹۸ و باهری، ۱۳۴۷، ۲۶۵.
۶. در قانون مجازات اسلامی مواد دیگری هم وجود دارد که در آن مواد نیز «واو» معنی عطف نمی دهد، از جمله مواد ۵۶۳ تبصره ۳ ماده (۵۶۲)، ۶۸۳، ۶۸۷ و (۶۸۷).

۷. برای دیدن نظر مخالف ر. ک. دکتر عباس زراعت، ۱۳۷۷، ۲۷۶.

۸. ولیدی، ۱۳۷۶، ۱۳۹.

۹. ر. ک. لنگرودی، ب، ۱۳۷۱، ۱۹۱، ۴۶.

۱۰. بند «۱۱» ماده (۱۳۷) مکرر: «هرکس اشیای عتیقه مذکور در قانون حفظ آثار عتیقه را برحسب تصادف و اتفاق بدست آورده اگر چه در ملک خود او باشد باید حداکثر ظرف پانزده روز به وزارت فرهنگ و هنر یا نمایندگان آن و یا مأمورین انتظامی اطلاع دهد. متخلفین از دستور این بند به سه ماه تا یک سال حبس جنحی و پرداخت پنج هزار تا پنجاه هزار ریال جریمه نقدی محکوم می شوند.»

۱۱. برای دیدن نظر مخالف ر. ک. زراعت ۱۳۷۷، ۲۸۱ و ولیدی، ۱۳۷۶، ۱۳۹.

۱۲. بند «۸» ماده (۱۳۷) مکرر: «کسانی که برخلاف ترتیب مقرر قانون حفظ آثار عتیقه اشیای عتیقه ثبت شده در فهرست آثار ملی را با علم و اطلاع از ثبت آن به فروش برسانند به حبس جنحی از سه ماه تا یکسال محکوم می شوند.»

